

1 Taitriya Upanishad

1.1 Shiksha Valli

शं नो मि॒त्रः शं वरु॑णः । शं नो भव॑त्वर्य॒मा ।
शं न॒ इन्द्रो॑ बृह॒स्पतिः॑ । शं नो वि॒ष्णुरु॑रुक्र॒मः ।
नमो॑ ब्रह्म॑णे । नम॑स्ते वा॒यो । त्वमे॒व प्र॒त्यक्षं॑ ब्रह्मा॑सि ।
त्वामे॒व प्र॒त्यक्षं॑ ब्रह्मं॑ वदि॒ष्यामि॑ । ऋ॒तं वंदि॒ष्यामि॑ ।
स॒त्यं वंदि॒ष्यामि॑ । तन्माम॑वतु । तद्ध॒क्तारं॑मवतु ।
अव॑तु माम् । अव॑तु व॒क्तारम् ।
ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥ 1 ॥

1.1.1 Anuvaka 1

ॐ शी॒क्षां व्या॑ख्यास्या॒मः । वर्णः॒ स्वरः॑ । मात्रा॒ बलम् ।
सामं॑ सन्ता॒नः । इत्यु॑क्तः शी॒क्षाध्या॒यः ॥ 1 ॥

1.1.2 Anuvaka 2

स॒ह नौ॑ यशः । स॒ह नौ॑ ब्रह्मव॒र्चसम् ।
अथा॑तः स॒हिता॒या, उप॑निषदं व्या॑ख्यास्या॒मः ।
पञ्च॑स्वधि क॑रणेषु ।
अधि॑लोक म॒धि ज्यौ॑तिष म॒धिवि॑द् यम॒धिप् प्र॑जंमध् य॒त्मम् ।

ता महा संहिता, इत्या चक्षते । अथाधि लोकम् ।
पृथिवी पूर्व रूपम् । द्यौ रुत्तर रूपम् ।
आकाशः सन्धिः ॥ 1 ॥

वायुः सन्धानम् । इत्याधि लोकम् । अथाधि जौतिषम् ।
अग्निः पूर्वरूपम् । आदित्य उत्तर रूपम् । आपः सन्धिः ।
वैद्युतः सन्धानम् । इत्याधिज् ज्यौतिषम् ।
अथाधि विद्यम् । आचार्यः पूर्वरूपम् ॥ 2 ॥

अन्ते वास् युत्तर रूपम् । विद्या सन्धिः ।
प्रवचनं सन्धानम् । इत्याधि विद्यम् ।
अथाधिप् प्रजम् । माता पूर्वरूपम् ।
पितोत्तर रूपम् । प्रजा सन्धिः ।
प्रज ननं सन्धानम् । इत्याधिप् प्रजम् ॥ 3 ॥

अथाध् यात्मम् । अधरा हनुः पूर्वरूपम् ।
उत्तरा हनु रुत्तर रूपम् । वाक्सन्धिः । जिह्वा सन्धानम् ।
इत्याध् यात्मम् । इतीमा महासंहिताः ।
य एव मेता महा संहिता व्याख्याता वेद ।
सन्धी यते प्रजया पशुभिः ।
ब्रह्म वर्चस् सेनान् नाद् येन सुवर्गं येणं लोकेन ॥ 4 ॥

यश् छन्दं सा मृष॒भो वि॒श्वरूपः ।
छन्दो॒भ्योऽध्य॒मृता॑त्सम्ब॒भूव॑ ।
स मेन्द्रो॑ मे॒धया॑ स्पृणोतु ।
अ॒मृत॑स्य देव॒ धार॑णो भूयासम् ।
शरी॑रं मे विच॑र्षणम् । जिह्वा मे मधु॑मत्तमा ।
कर्णा॑भ्यां भूरि॒विश्रु॑वम् ।
ब्रह्म॑णः को॒शोऽसि मे॒धया पि॑हितः ।
श्रु॒तं मे॑ गोपाय ।
आ॒ वह॑न् ती वितन् वा॒ना ॥ 1 ॥

कु॒र् वा॒णाऽ ची॒रं मा॒त् मनः॑ ।
वासा॑ऽसि मम॒ गाव॑श्च ।
अ॒न्नपा॒ने च॑ सर्व॒दा ।
ततो॑ मे श्रिय॒ माव॑ह ।
लो॒म॒शां प॒शुभिः॑ स॒ह स्वाहा॑ ।
आमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिणः॑ स्वाहा॑ ।
विमा॑ऽऽयन्तु ब्रह्मचा॒रिणः॑ स्वाहा॑ ।
प्रमा॑ऽऽयन्तु ब्रह्मचा॒रिणः॑ स्वाहा॑ ।
दमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिणः॑ स्वाहा॑ ।
शमा॑यन्तु ब्रह्मचा॒रिणः॑ स्वाहा॑ ॥ 2 ॥

यशो॒ जने॑ऽ सानि॒ स्वाहा॑ ।
श्रेया॒न् वस्य॑ सोऽ सानि॒ स्वाहा॑ ।
तं त्वा॑ भग॒ प्रवि॑शानि॒ स्वाहा॑ ।
स मा॑ भग॒ प्रवि॑शु॒ स्वाहा॑ ।
तस्मिन् स॒हस्रं॑ शाखे ।
निभं॑ गाऽहं त्वयि॑ मृजे॒ स्वाहा॑ ।
यथाऽऽ पः॒ प्रव॑ताऽऽ यन्ति॑ ।
यथा॒ मासा॑, अहर्ज॒रम् ।
ए॒वं मां ब्र॑ह्मचा॒रिणः॑ ।
धातु॒ राय॑न्तु स॒र्वतः॒ स्वाहा॑ ।
प्र॒ति वेशो॑ऽसि॒ प्रमा॑ भाहि॒ प्रमा॑ पद्यस्व ॥ 3 ॥

1.1.4 Anuvaka 4

भूर्भुवः॒ सुव॒रिति॒ वा, ए॒तास् त्रि॒स् रो व्या॑हृतयः ।
तासा॑ मुह॒स्मै तां च॑तु॒र्थीम् ।
माहा॑ चमस् यः॒प्रवे॑ दयते ।
मह॒ इति॑ । तद्ब्र॒ह्म । स आ॒त्मा । अङ्गान्य॒न्या दे॒वताः॑ ।
भूरिति॒ वा, अ॒यं लो॒कः ।
भुव॒ इत्य॒न् तरि॑क्षम् ।
सुव॒रित्य॒सौ लो॒कः ॥ 1 ॥

मह॒ इत्यां॑ द्वि॒त्यः ।

आ॒दि॒त्येन॒ वाव॑ सर्वे॑ लो॒का म॒हीं य॒न्ते ।

भू॒रि॒ति वा, अ॒ग्निः । भुव॒ इति॑ वा॒युः ।

सुव॒रि॒त्यां द्वि॒त्यः । मह॒ इति॑ च॒न्द्रमाः॑ ।

च॒न्द्र म॑सा॒ वाव॑ सर्वा॑णि॒ ज्योती॑ःषि॒ म॒हीं य॒न्ते ।

भू॒रि॒ति वा, ऋचः॑ । भुव॒ इति॑ सा॒मा॒नि ।

सुव॒रि॒ति यजू॑ःषि ॥ 2 ॥

मह॒ इति॑ ब्र॒ह्मं । ब्र॒ह्मा॑णा॒ वाव॑ सर्वे॑ वे॒दा म॒हीं य॒न्ते ।

भू॒रि॒ति वै प्रा॒णः । भुव॒ इत्य॑ पा॒नः ।

सुव॒ रि॒तिं व्या॒नः । मह॒ इत्य॑न्न॒मम् ।

अ॒न्नेन॒ वाव॑ सर्वे॑ प्रा॒णा म॒हीं य॒न्ते ।

ता वा, ए॒ताश् च॑त॒स् रश् च॑तुर् धा ।

च॑त॒स् रश् च॑त॒स् रो व्या॑ह॒तयः॑ ।

ता यो वेदं॑ । स वे॑द् ब्र॒ह्मं ।

सर्वे॑ऽस्मै॒दे॒वा ब॒लि॒मा व॑ह॒न्ति ॥ 3 ॥

1.1.5 Anuvaka 5

स य ए॒षोऽन्त॑र् हृद॒य आ॒का॒शः ।

तस्मि॑न् न॒यं पु॒रु॒षो म॒नो म॒यः॑ ।

अमृ॑तो हि॒र॒ण्म॒यः । अ॒न्त॑रेण॒ तालु॑के ।

य ए॒षस्तनं॑ इ॒वा॒ valam bathe व॒लं ब॑न्ते । सें॑न्द्रयो॒निः ।
यत्रा॒सौ के॑शा॒न्तो वि॒वर्त॑ते । व्य॒पो ह्य॑ शी॒र्ष क॑पा॒ले ।
भूरि॒त्य॒ग्नौ प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति । भुव॒ इति॑ वा॒यौ ॥ 1 ॥

सुव॒रित्या॑ दि॒त्ये । मह॒ इति॑ ब्रह्म॑णि ।
आ॒प्रोति॑ स्वा॒रा॑ज्यम् । आ॒प्रोति॑ मन॑स॒स्पति॑म् ।
वाक् पं॑ति॒श् चक् षु॑ष् पतिः । श्रो॒त्रं पति॑र् वि॒ज्ञानं॑ पतिः ।
ए॒तत् ततो॑ भवति ।
आ॒का॒श श॑री॒रं ब्रह्म॑ ।
स॒त् या॒त्मं प्रा॒णा रा॑मं॒ मन॑ आ॒नन्द॑म् ।
शान्ति॑ समृ॒द् ध॒म॒ मृ॒तम् ।
इति॑ प्राची॒न यो॒ग्यो पा॑स्व ॥ 2 ॥

1.1.6 Anuvaka 6

पृ॒थि॒व् यन् तरि॑क्षं द्यौर् दि॒शोऽ वान् तर॑दि॒ शाः ।
अ॒ग्निर् वा॒युरा॑ दि॒त्यश् च॒न्द्रमा॑ नक्ष॑त्राणि ।
आप॒ ओषं॑ ध॒यो व॒न॒स्पत॑य आ॒का॒श आ॒त्मा । इत्य॑धि भू॒तम् ।
अथा॑ध् या॒त्मम् । प्रा॒णो व्या॒नोऽ पा॒न उ॑दानः संमा॒नः ।
चक्षुः॑ श्रो॒त्रं मनो॑ वाक् त्वक् ।
चर्म॑ मा॒ꣳ स॒ग्गं ना॒वास्थि॑ म॒ज्जा ।
ए॒त द॑धि वि॒धाय॑ ऋ॒षि र॒वो च॑त् ।

पाङ्क्तुं वा, इदं सर्वम् ।

पाङ्क्ते नैव पाङ्क्तगं स्पृणोतीति ॥ 1 ॥

1.1.7 Anuvaka 7

ओमिति ब्रह्म । ओमिती दंसर्वम् ।

ओमित्येत दनु कृति हस्म वा, अप्यो श्राव येत्या श्रा वयन्ति ।

ओमिति सामानि गायन्ति । ॐं शो मितिं शुस्त्राणिं शंसन्ति ।

ओमित् यंध् वर्युः प्रतिगुरं प्रतिं गृणाति ।

ओमिति ब्रह्मा प्रसौति । ओमित् यग्नि होत्र मनुं जानाति ।

ओमिति ब्राह्मणः प्रवक् ष्यन् नाह ब्रह्मो पाप् नवानीति ।

ब्रह्मै वोपाप् नोति ॥ 1 ॥

1.1.8 Anuvaka 8

ऋतं च स्वाध्यायप्रवचने च ।

सत्यं च स्वाध्यायप्रवचने च ।

तपश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

दमश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

शमश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

अग्नयश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।

अग्निहोत्रं च स्वाध्यायप्रवचने च ।

अतिथयश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।
मानुषं च स्वाध्यायप्रवचने च ।
प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने च ।
प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।
प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवचने च ।
सत्यमिति सत्य वचां राथी तरः ।
तप इति तपो नित्यः पौरु शिष्टिः ।
स्वाध्याय प्रवचने, एवेति नाको मौद् गुल्यः ।
तद्धि तपस्तद्धि तपः ॥ 1 ॥

1.1.9 Anuvaka 9

अ॒हं वृ॒क्षस्य॒ रे॒रि॒वा । की॒र्तिः पृ॒ष्ठं गि॒रेरि॒व ।
ऊ॒र्ध्व पं॒वि॒त्रो वा॒जिनीं॑ वस् व॒मृतं॑ मस्मि ।
द्रवि॑णः स॒वर्च॑सम् । सुमे॒धा, अ॑मृतो॒क्षितः॑ ।
इति॑ त्रि॒शङ्को॑र् वेदा॑नु व॒चनम् ॥ 1 ॥

1.1.10 Anuvaka 10

वेद॑ म॒नूच् या॒चार॑ योन् ते॒वा सि॒न म॑नु शा॒स्ति ।
सत्यं॑ वद । ध॒र्मं च॑र । स्वाध्याया॑न्मा प्र॒मदः॑ ।
आ॒चार्या॑य प्रि॒यं ध॒नमा॑हृत्य प्र॒जात॑न्तुं मा व्य॑वच् छे॒त्सीः ।

सत्यान्न प्रमंदि त्व्यम् । धर्मान्न प्रमंदित्व्यम् ।
कुशलान्न प्रमंदित्व्यम् । भूत्यै न प्रमंदित्व्यम् ।
स्वाध् याय प्रवच नाभ्यां न प्रमंदित्व्यम् ॥ 1 ॥

देव पितृ कार्याभ्यां न प्रमंदित्व्यम् । मातृदेवो भव ।
पितृदेवो भव । आचार्यं देवो भव । अतिथिं देवो भव ।
यान्यन वद्यानि कर्माणि । तानि सेविं तव्यानि । नो, इतराणि ।
यान्यस् माकः सुचरि तानि । तानि त्वयो पास्यानि ॥ 2 ॥

नो इतराणि । ये के चास् मच्छे यांसो ब्राह्मणाः ।
तेषां त्वयाऽऽ सनेन प्रश् वंसित्व्यम् । श्रद्धया देयम् ।
अश्रद् धयाऽ देयम् । श्रिया देयम् । ह्रिया देयम् ।
भिया देयम् । संविंदा देयम् ।
अथ यदि ते कर्म विचि कित्सा वा वृत्त विचि किंत्सा वा स्यात् ॥ 3 ॥

ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः ।
अलूक्षा धर्मकामाः स्युः । यथा ते तत्र वर्तेरन् ।
तथा तत्र वर्तेथाः । अथाभ् यांख् यातेषु ।
ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः । युक्ता आयुक्ताः ।
अलूक्षा धर्मकामाः स्युः । यथा ते तेषु वर्तेरन् ।
तथा तेषु वर्तेथाः । एष आदेशः । एष उपदेशः ।
एषा वेदोपनिषत् । एत दनु शासनम् । एव मुपांसि त्व्यम् ।

एव मुचैतं दुपास्यम् ॥ 4 ॥

1.1.11 Anuvaka 11

शं नो मित्रः शं वरुणः । शं नो भवत्वयमा ।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः । शं नो विष्णुरुक्रमः ।
नमो ब्रह्मणे । नमस्ते वायो । त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मासि ।
त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मावादिषम् । ऋतमवादिषम् ।
सत्यमवादिषम् । तन्मामावीत् । तद्वक्तारमावीत् ।
आवीन्माम् । आवीद्वक्तारम् ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ 1 ॥

1.2 Brahmananda Valli

ॐ सह नाववतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

ब्रह्मविदा॑प्रोति॒ परम् । तदेषाऽभ्यु॑क्ता ।
स॒त्यं ज्ञा॒नम॑न॒न्तं ब्रह्म॑ ।
यो वे॑द् निहि॑तं गुहा॑यां पर॒मे व्यो॑मन् ।
सोऽश्रु॑ते सर्वा॒न् कामा॑न्स॒ह । ब्रह्म॑णा विप॒श्चितेति॑ ॥
तस्मा॒द्वा ए॒तस्मा॑दात्मन॑ आका॒शः सम्भू॑तः । आ॒का॒शाद्वा॒युः ।
वायो॒रग्निः । अ॒ग्नेरा॑पः । अ॒द्भ्यः पृथि॑वी ।
पृथि॒व्या ओष॑धयः । ओष॑धी॒भ्योन्न॑म् । अन्ना॒त्पुरु॑षः ।
स वा, एष॑ पुरुषोऽन्न॑रस॒मयः । तस्ये॑दमे॒व शिरः॑ ।
अयं॑ दक्षि॑णः प॒क्षः । अयमु॑त्तरः प॒क्षः ।
अयमा॑त्मा । इदं॑ पुच्छं॒ प्रति॑ष्ठा ।
तदप्येष॑ श्लो॑को भ॒वति ॥ 1 ॥

अन्ना॒द्वै प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते । याः काश्च॑ पृथि॒वीग् श्रिताः॑ ।
अथो॒ अन्नै॑नै॒व जी॑वन्ति । अथै॒न द॑पि॒ यन्त् यन् त॒तः ।
अन्न॑ः हि भू॒तानां॑ ज्येष्ठ॑म् । तस्मा॑त् सर्वा॑ष॒धमु॑च्यते ।
सर्वं॑ वै तेऽन्न॑माप्नुवन्ति । येऽन्नं॑ ब्रह्मो॒पास॑न्ते ।
अन्न॑ः हि भू॒तानां॑ ज्येष्ठ॑म् । तस्मा॑त् सर्वा॑ष॒धमु॑च्यते ।
अन्ना॑द् भू॒तानि॑ जाय॑न्ते । जा॒ता॒न्यन्नै॑न वर्ध॑न्ते ।

अद् यतेऽत् तिचं भूतानि । तस्मादन्नं तदुच्यंत इति ।
तस्माद्वा एतस्मादन् नरसमयात् ।
अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमयः ।
तेनैष पूर्णः । स वा, एष पुरुषविध एव ।
तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः ।
तस्य प्राणं एव शिरः । व्यानो दक्षिणः पक्षः ।
अपान उत्तरः पक्षः । आकाश आत्मा ।
पृथिवी पुच्छं प्रतिष्ठा । तदप्येष श्लोको भवति ॥ 1 ॥

1.2.3 Anuvaka 3

प्राणं देवा, अनु प्राणन्ति । मनुष्याः पशवंश्च ये ।
प्राणो हि भूतानामायुः । तस्मात् सर्वा युषमुच्यते ।
सर्वमेव त आयुर्यन्ति । ये प्राणं ब्रह्मोपासन्ते ।
प्राणो हि भूतानामायुः । तस्मात् सर्वायुषमुच्यंत इति ।
तस्यैष एव शरीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।
तस्माद्वा, एतस्मात् प्राणमयात् । अन्योऽन्तर आत्मा मनोमयः ।
तेनैष पूर्णः । स वा, एष पुरुषविध एव ।
तस्य पुरुषविधताम् । अन्वयं पुरुषविधः ।
तस्य यजुरेव शिरः । ऋग्दक्षिणः पक्षः । सामोत्तरः पक्षः ।
आदेश आत्मा । अथर्वाङ्गिरसः पुच्छं प्रतिष्ठा ।
तदप्येष श्लोको भवति ॥ 1 ॥

1.2.4 Anuvaka 4

यतो वाचो निर्वर्तन्ते । अप्राप्य मनसा सह ।
आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् । न बिभेति कदा चनेति ।
तस्यैष एव शरीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।
तस्माद्वा एतस्मान् मनोमयात् । अन्योऽन्तर आत्मा विज्ञानमयः ।
तेनैष पूर्णः । स वा, एष पुरुषविध एव ।
तस्य पुरुषविधताम् ।
अन्वयं पुरुषविधः । तस्य श्रद्धैव शिरः ।
ऋतं दक्षिणः पक्षः । सत्यमुत्तरः पक्षः ।
योग आत्मा । महः पुच्छं प्रतिष्ठा ।
तदप्येष श्लोको भवति ॥ 1 ॥

1.2.5 Anuvaka 5

विज्ञानं यज्ञं तनुते । कर्माणि तनुतेऽपि च ।
विज्ञानं देवाः सर्वे ।
ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते । विज्ञानं ब्रह्म चेद्वेद ।
तस्माच्चैनं प्रमाद्यन्ति । शरीरे पाप्मनो हित्वा ।
सर्वान्कामान् समश्नुत इति । तस्यैष एव शरीर आत्मा ।
यः पूर्वस्य । तस्माद्वा एतस्माद् विज्ञानमयात् ।

अन्योऽन्तर आत्माऽऽनन्दमयः । तेनैष पूर्णः ।
स वा, एष पुरुषविध एव । तस्य पुरुषविधताम् ।
अन्वयं पुरुषविधः । तस्य प्रियमेव शिरः ।
मोदो दक्षिणः पक्षः । प्रमोद उत्तरः पक्षः ।
आनन्द आत्मा । ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा ।
तदप्येष श्लोको भवति ॥ 1 ॥

1.2.6 Anuvaka 6

असन्नेव सं भवति । असद् ब्रह्मेति वेद चेत् ।
अस्ति ब्रह्मेति चेद् वेद । सन्तमेनं ततो विदुरिति ।
तस्यैष एव शरीर आत्मा । यः पूर्वस्य ।
अथातोऽनुप् रश् नाः । उताविद् वा नमुं लोकं प्रेत्यं ।
कश्चन गच्छती३ । अऽऽ ।
आहो विद्वानमुं लोकं प्रेत्यं । कश्चित् समंश् नुता३ उ ।
सोऽकामयत । बहुस्यां प्रजां ये येति । स तपोऽतप्यत ।
स तपस् तप्त्वा । इदं सर्वं मसृजत । यदिदं किञ्च ।
तत् सृष्ट्वा । तदेवानु प्राविशत् । तदनु प्रविश्यं ।
सच्च त्यच्चा भवत् । निरुक्तं चानिरुक्तं च ।
निलयनं चानिलयनं च । विज्ञानं चाविज्ञानं च ।
सत्यं चानृतं च संत्य म् भवत् ।
यदिदं किञ्च । तत्सत्य मित्या चक्षते ।

तदप्येष श्लोको भवति ॥ 1 ॥

1.2.7 Anuvaka 7

असद्वा, इदमग्रं आसीत् । ततो वै सदं जायत ।
तदात्मानग्ं स्वयं कुरुत ।
तस् मात् तत् सुकृत मुच्यत इति ।
यद्वै तत् सुकृतम् । रंसो वै सः ।
रसग्ं ह्येवायं लब्ध्वाऽऽनन्दी भवति ।
को ह्येवान्यात् कः प्राण्यात् ।
यदेष आकाश आनन्दो न स्यात् । एष ह्येवाऽऽनन्दयति ।
यदा ह्येवैष एतस् मिन्न दृश्येऽ नात्म्येऽ
निरुक्तेऽ निलयनेऽ भयं प्रतिष्ठां विन्दते ।
अथ सोऽभयं गतो भवति ।
यदा ह्येवैष एतस् मिन्नु दर मन्तरं कुरुते ।
अथ तस्य भयं भवति । तत् त्वेव भयं विदुषोऽ मन्वानस्य ।
तदप्येष श्लोको भवति ॥ 1 ॥

1.2.8 Anuvaka 8

भीषाऽस् माद् वातः पवते । भीषो देति सूर्यः ।
भीषाऽस् मादग्ं निश्चेन् द्रश्च । मृत्युर् धावति पञ्चम इति ।

सैषाऽऽ नन्दस्य मीमांसा भवति ।

युवा स्यात्सा धुर्युवाऽध् यायकः ।

आशिष्ठो दृढिष्ठो बलिष्ठः ।

तस्येयं पृथिवी सर्वा वित्तस्य पूर्णा स्यात् ।

स एको मानुषं आनन्दः । ते ये शतं मानुषां आनन्दाः ॥ 1 ॥

स एको मनुष्य गन्धर्वा णामा नन्दः । श्रोत्रियस्य चाका महतस्य ।

ते ये शतं मनुष्य गन्धर्वा णामा नन्दाः ।

स एको देव गन्धर्वा णामा नन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं देव गन्धर्वा णामा नन्दाः ।

स एकः पितॄणां चिर लोक लोका नामा नन्दः ।

श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं पितॄणां चिर लोक लोका नामा नन्दाः ।

स एक आज्ञा नजानां देवा नामा नन्दः ॥ 2 ॥

श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शत माज्ञान जानां देवा नामा नन्दाः ।

स एकः कर्म देवानां देवा नामा नन्दः ।

ये कर्मणा देवा नपि युन्ति । श्रोत्रियस्य चाका महतस्य ।

ते ये शतं कर्म देवानां देवा नामा नन्दाः ।

स एको देवा नामा नन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहतस्य ।

ते ये शतं देवा नामा नन्दाः । स एक इन्द्रस्याऽऽ नन्दः ॥ 3 ॥

श्रोत्रियस्य चाकामंहतस्य । ते ये शत मिन्द्रस्याऽऽ नुन्दाः ।
स एको बृहस्पतेरानुन्दः । श्रोत्रियस्य चाका मंहतस्य ।
ते ये शतं बृहस्पतेरानुन्दाः । स एकः प्रजापतेरानुन्दः ।
श्रोत्रियस्य चाका मंहतस्य । ते ये शतं प्रजापतेरानुन्दाः ।
स एको ब्रह्मणो आनुन्दः । श्रोत्रियस्य चाका मंहतस्य ॥ 4 ॥

स यश्चायं पुरुषे । यश्चा सांवा दित्ये । स एकः ।
स यं एवंवित् । अस्माल् लोकात् प्रेत्य ।
एत मन्त्र मयमात्मान मुपं सङ्क्रामति ।
एतं प्राण मयमात्मान मुपं सङ्क्रामति ।
एतं मनो मयमात्मान मुपंसङ्क्रामति ।
एतं विज्ञान मयमात्मान मुपंसङ्क्रामति ।
एत मानन्द मयमात्मान मुपंसङ्क्रामति ।
तदप्येष श्लोको भवति ॥ 5 ॥

1.2.9 Anuvaka 9

यतो वाचो निर्वर्तन्ते । अप्राप्य मनसा सह ।
आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् ।
न बिभेति कुतश्चेति । एतह वाव न तपति ।
किमहसाधुं नाकुरवम् । किमहं पाप मकरं वमिति ।

स य एवं विद् वानेते, आत्मानग् स्पृणुते ।
उभे ह्येवैष एते, आत्मानग् स्पृणुते ।
य एवं वेद । इत्युपनिषत् ॥ 1 ॥

ॐ सह नाववतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

1.3 Brihu Valli

ॐ सह नाववतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

1.3.1 Anuvaka 1

भृगुर्वै वारुणिः । वरुणं पितरं मुपस सार ।
अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तस्मां, एतत् प्रोवाच ।
अन्नं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं मनो वाचमिति ।
तस्मैवाच । यतो वा, इमानि भूतानि जायन्ते ।
येन जातानि जीवन्ति ।
यत् प्रयन्तं यभि संवि शन्ति । तद् विजिं ज्ञासस्व ।

तद्ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस् तृप्त्वा ॥ 1 ॥

1.3.2 Anuvaka 2

अन्नं ब्रह्मे त्रिव्यं जानात् ।
अन्नाद् ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
अन्नेन जातानि जीवन्ति ।
अन्नं प्रयन्त्यभि संविं शन्तीति । तद्विज्ञायं ।
पुनरेव वरुणं पितरं मुपससार ।
अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तःहोवाच ।
तपसा ब्रह्म विजिं ज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति ।
स तपोऽतप्यत । स तपस्तृप्त्वा ॥ 1 ॥

1.3.3 Anuvaka 3

प्राणो ब्रह्मे त्रिव्यं जानात् ।
प्राणाद् ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
प्राणेन जातानि जीवन्ति ।
प्राणं प्रयन्त्यभि संविं शन्तीति । तद्विज्ञायं ।
पुनरेव वरुणं पितरं मुपससार ।
अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तःहोवाच ।
तपसा ब्रह्म विजिं ज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति ।

स तपोऽ तप्यत । स तपस् तृप्त्वा ॥ 1 ॥

1.3.4 Anuvaka 4

मनो ब्रह्मे त्रिव्यं जानात् ।
मनसो ह्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
मनसा जातानि जीवन्ति ।
मनः प्रयन्त्यभि संविं शन्तीति । तद्विज्ञायं ।
पुनरेव वरुणं पितरं मुपससार ।
अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तश्चोवाच ।
तपसा ब्रह्म विजिं ज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति ।
स तपोऽ तप्यत । स तपस् तृप्त्वा ॥ 1 ॥

1.3.5 Anuvaka 5

विज्ञानं ब्रह्मे त्रिव्यं जानात् ।
विज्ञानाद् ध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
विज्ञानेन जातानि जीवन्ति ।
विज्ञानं प्रयन्त्यभि संविं शन्तीति । तद्विज्ञायं ।
पुनरेव वरुणं पितरं मुपससार ।
अधीहि भगवो ब्रह्मेति । तश्चोवाच ।
तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति ।

स तपोऽ तप्यत । स तपस् तृप्त्वा ॥ 1 ॥

1.3.6 Anuvaka 6

आनन्दो ब्रह्मे तिव्यं जानात् ।
आनन्दाध्येव खल्विमानि भूतानि जायन्ते ।
आनन्देन जातानि जीवन्ति ।
आनन्दं प्रयन्त्युभि संविं शन्तीति ।
सैषा भार्गवी वारुणी विद्या । पुरमे व्योमन् प्रतिष्ठिता ।
य एव वेद प्रतिष्ठति । अन्नवानन् नादो भवति ।
महान्भवति प्रजयां पशुभिर् ब्रह्म वर्चसेन । महान् कीर्त्या ॥ 1 ॥

1.3.7 Anuvaka 7

अन्नं न निन् द्यात् । तद्व्रतम् । प्राणो वा, अन्नम् ।
शरीर मन्नादम् । प्राणे शरीरं प्रतिष्ठितम् ।
शरीरे प्राणः प्रतिष्ठितः । तदे तदन्न मन्ने प्रतिष्ठितम् ।
स य एत दन्न मन्ने प्रतिष्ठितं वेद प्रति तिष्ठति ।
अन्नवा नन्नादो भवति । महान्भवति प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन ।
महान् कीर्त्या ॥ 1 ॥

1.3.8 Anuvaka 8

अन्नं न परिं चक्षीत । तद्व्रतम् । आपो वा, अन्नम् ।
ज्योतिं रन्नादम् । अप्सु ज्योतिः प्रतिष्ठितम् ।
ज्योतिष्यापः प्रतिष्ठिताः । तदे तदन्न मन्ने प्रतिष्ठितम् ।
स य एत दन्न मन्ने प्रतिष्ठितं वेद प्रति तिष्ठति ।
अन्नं वा नन्नादो भवति । महान्भवति प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन ।
महान् कीर्त्या ॥ 1 ॥

1.3.9 Anuvaka 9

अन्नं बहु कुर्वीत । तद्व्रतम् । पृथिवी वा, अन्नम् ।
आकाशोऽन्नादः । पृथिव्या माकाशः प्रतिष्ठितः ।
आकाशे पृथिवी प्रतिष्ठिता ।
तदे तदन्न मन्ने प्रतिष्ठितम् ।
स य एत दन्न मन्ने प्रतिष्ठितं वेद प्रति तिष्ठति ।
अन्नं वा नन्नादो भवति ।
महान्भवति प्रजयां पशुभिर्ब्रह्मवर्चसेन ।
महान् कीर्त्या ॥ 1 ॥

न कञ्चन वसतौ प्रत्यां चक्षीत । तद्ब्रतम् ।
 तस्माद्यया कया च विधया बह्वन्नं प्राप्नुयात् ।
 अराध्यस्मा, अन्नमित्या चक्षते ।
 एतद्वै मुखतोऽन्नं रुद्धम् ।
 मुखतोऽस्मा, अन्नं रुध्यते ।
 एतद्वै मध्यतोऽन्नं रुद्धम् ।
 मध्यतोऽस्मा, अन्नं रुध्यते ।
 एतद्वै अन्ततोऽन्नं रुद्धम् ।
 अन्ततोऽस्मा अन्नं रुध्यते ॥ 1 ॥

य एवं वेद । क्षेम इति वाचि ।
 योगक्षेम इति प्राणापानयोः ।
 कर्मेति हस्तयोः । गतिरिति पादयोः । विमुक्तिरिति पायौ ।
 इति मानुषीः समाज्ञाः । अथ दैवीः । तृप्तिरिति वृष्टौ ।
 बलमिति विद्युति ॥ 2 ॥

यश इति पशुषु । ज्योतिरिति नक्षत्रेषु ।
 प्रजाति रमृत मानन्द इत्यु पस्थे । सर्व मित्याकाशे ।
 तत् प्रतिष्ठेत् युंपासीत । प्रतिष्ठावान् भवति ।
 तन्मह इत्युंपासीत । महान्भवति । तन्मन इत्युंपासीत ।
 मानवान्भवति ॥ 3 ॥

तन्नम इत्युपासीत । नम्यन्तेऽस्मै कामाः ।
तद् ब्रह्मेत् युपासीत । ब्रह्मवान्भुवति ।
तद् ब्रह्मणः परिमर इत्युपासीत ।
पर्येणं म्रियन्तेद् विषन् तः सपुत् नाः ।
परि येऽप्रियां भ्रातृव्याः ।
स यश्चायं पुरुषे । यश्चासांवादित्ये । स एकः ॥ 4 ॥

स यं एवंवित् । अस्माल्लोकात्प्रेत्य ।
एत मन्न मयमात् मान मुपं सङ्क्रम्य ।
एतं प्राण मयमात् मान मुपं सङ्क्रम्य ।
एतं मनो मयमात् मान मुपं सङ्क्रम्य ।
एतं विज्ञानमय मात् मान मुपं सङ्क्रम्य ।
एतमा नन्दमय मात् मान मुपं सङ्क्रम्य ।
इमाँल् लोकान् कामान्नी काम रूप्यं नुसञ्चरन् ।
एतत् साम गायन्नास्ते । हा ३ वु हा ३ वु हा ३ वु ॥ 5 ॥

अह मन्न म॒ह मन्न म॒ह मन्नम् ।
अह मन्नादोऽ३ ओहमन्नादोऽ३ ओहमन्नादः ।
अहग् श्लोक॑ कृद्हग् श्लोक॑ कृद्हग् श्लोक॑ कृत् ।
अहमस्मि प्रथमजा, ऋता३ स्या ।
पूर्वं देवेभ्यो अमृतस्य ना३ भा॒इ ।

यो मा ददाति स इदेव मा३ स्वाः ।
अ॒ह म॒न्न म॒न्नं म॒दन्त॒ मा३ द्धि ।
अ॒हं वि॒श्वं भुव॑न॒मभ्य॑भ॒वा३म् ।
सुव॒र्न ज्योतीः॑ । य ए॒वं वेद॑ । इत्यु॑प॒निषत् ॥ 6 ॥

ॐ स॒ह ना॑ववतु । स॒ह नौ॑ भुनक्तु । स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहै ।
ते॒ज॒स्विना॒वधी॑तमस्तु मा वि॑द्विषा॒वहै॑ ।
ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥

2 Narayanana Upanishad

ॐ स॒ह ना॑ववतु । स॒ह नौ॑ भुनक्तु ।
स॒ह वी॒र्यं॑ करवावहै ।
ते॒ज॒स्विना॒वधी॑तमस्तु मा वि॑द्विषा॒वहै॑ ॥
ॐ शान्तिः॒ शान्तिः॒ शान्तिः॑ ॥

ॐ अथ पुरुषो ह वै नारायणोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति ।
ना॒रा॒य॒णात्प्रा॑णो जा॒यते । मनः॑ स॒र्वेन्द्रि॑याणि च ।
खं-वाँयुर् ज्योति रापः पृथिवी विश्वस्य धारिणी ।
ना॒रा॒य॒णाद्ब्र॑ह्मा जा॒यते ।
ना॒रा॒य॒णाद्द्रु॑द्रो जा॒यते ।

नारायणादिन्द्रो जायते ।
नारायणात्प्रजापतयः प्रजायन्ते ।
नारायणाद् द्वाद शादित्या रुद्रा
वसवस् सर्वाणिच छन्दागुंसि ।
नारायणादेव समुत् पद् यन्ते ।
नारायणे प्रवर्तन्ते ।
नारायणे प्रलीयन्ते ॥

ओम् । अथ नित्यो नारायणः । ब्रह्मा नारायणः ।
शिवश्च नारायणः । शक्रश्च नारायणः ।
द्यावा पृथिव्यौ च नारायणः । कालश्च नारायणः ।
दिशश्च नारायणः । ऊर्ध्वश्च नारायणः ।
अधश्च नारायणः । अन्तर्बहिश्च नारायणः ।
नारायण एवेदं सर्वम् ।
यद्भूतं-यच्च भव्यम् ।
निष्कलो निरञ्जनो निर्विकल्पो
निराख्यातः शुद्धो देव एको नारायणः ।
न द्वितीयोस्ति कश्चित् । य एवं-वेद ।
स विष्णुरेव भवति स विष्णुरेव भवति ॥

ओमित्यंग्रे व्याहरेत् । नम इति पश्चात् ।
नारायणा येत् युं परिष्ठात् ।

ओमित्ये काक्षरम् । नम इति द्वे अक्षरे ।
नारायणा येति पञ्चाक्षराणि ।
एतद्वै नारायणस् याष्टाक्षरं पदम् ।
यो ह वै नारायणस् याष्टाक्षरं पदमध्येति ।
अनपब्रवस् सर्वमायुरेति ।
विन्दते प्राजा पत्यगं रायस् पोषं गौ पत्यम् ।
ततोऽमृतत्वमश्नुते ततोऽमृतत्वमश्नुत इति ।
य एवं-वेद ॥

प्रत्यगानन्दं ब्रह्म पुरुषं प्रण वस्व रूपम् ।
अकार उकार मकार इति ।
तानेकधा समभरत्तदे तदो मिति ।
यमुक्त्वा मुच्यन्ते योगी जन्म संसार बन्धनात् ।
ॐ नमो नारायणा येति मन्त्रोपासकः ।
वैकुण्ठभुवनलोकं गमिष्यति ।
तदिदं परं पुण्डरीकं-विज्ञा नृधनम् ।
तस्मात् तदिदं वन्मात्रम् ।
ब्रह्मण्यो देवकी पुत्रो ब्रह्मण्यो मधुसूदनोम् ।
सर्वभूतस्थमेकं नारायणम् ।
कारण रूप मकार परं ब्रह्मोम् ।
एतद थर्व शिरोयोऽधीते प्रातरंधी यानो रात्रिकृतं पापं नाशयति ।
साय मंधीयानो दिवसकृतं पापं नाशयति ।

माध् यन् दिन मादित्या भिमुखोऽधीयानः
पञ्च पातको पपातकात् प्रमुच्यते ।
सर्व वेद पारायण पुण्यं-लुभते ।
नारायण सायुज्य मवाप्नोति नारायण सायुज्यमवाप्नोति ।
य एवं-वेद । इत्युपनिषत् ॥

ॐ सह नाववतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्विनावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥